

DUNA KÖR: HELYZET, KILÁTÁSOK, TEENDŐ '89 NOVEMBER*

Fleischer Tamás:

A vizek járásának bizonyos éves szabályszerűségei miatt a hidrológusok különleges időbeosztást használnak. A vízügyi statisztikák szempontjából október 31-én ér véget az év, és november 1-én kezdődik az új. Ezért a "vizesek" hagyományosan október 31-én rendezik vidám "szilveszteri" báljukat, ünnepségüket.

Az idei évnek e napján nem egyszerűen egy évtől, hanem egy egész korszaktól remélhetünk búcsút venni. 1989 október 31-én a magyar parlament megerősítette a kormány azon döntését, mely szerint véglegesen le kell állítani a Nagymarosnál tervezett vízlépcső építését.

Anélkül, hogy túlértékelnénk ennek a lépésnek a jelentőségét, akár a kormányzat környezetvédelmi tudatosságának, akár az adott vízlépcső-ügy kimenetelének megítélése szempontjából, mégis ez a döntés jó alkalmat szolgáltat arra, hogy egy mély lélegzetet véve átgondoljuk a Duna-mozgalmak és ezen belül a Duna Kör helyét és szerepét, felelősségét és a feladatokat.

Természetesen nem az a kérdés, hogy van-e feladat a környezeti mozgalmak előtt: hiszen nyilvánvaló, hogy a környezettel kapcsolatos konfliktusok száma nem csökken, hanem nő: akár a helyi ügyekre, akár az országos vagy akár a globális kérdésekre gondolunk. Önmagában azonban ez a problémabővege még nem jelenti azt, hogy egyértelmű lenne a Duna Kör helye és viszonya a közeli és távolabbi jövő feladataihoz.

Ha a Duna Kör tradícióit tekintjük, leszögezhetjük, hogy az Ügy kreálta a Kört: ez akkor is így van, ha azok a személyiségek, akik engedtek ezen Ügy hívásának,

természetesen maguk is formálták 1984 óta folyamatosan a Duna Kört, mindig éppen olyanná, amilyenné lett.

1989. novemberében a közgyűlésen e helyzet megfordult: immár nem a feladat választja a Kört, hanem a Kör, - adott tagjaival, olyan-amilyen szervezetével, tradícióival - keresi a feladatát. A tagság és a Duna Kör márkanév, ami a fentieket megtestesíti, keresi a szerepét.

Azok a kihívások, amelyek életben tartják a kör léteire vonatkozó igényt, több forrásból származnak.

Nagyon megfontolandó a helyi környezetvédő körök igénye, akik támogatást, szakemberekhez való kapcsolatot, esetenként a nagyobb nyilvánosság elérését, egyben védelmüket igénylik egy a helyi kezdeményezések fölött álló központtól. Ez ma tényleges igény: azonban magán visel egy multbeli szálát. Számos helyi mozgalom ugyanis a "nagy" országos mozgalom mintájára és egyben árnyékában jött létre: és most nem csupán koordinációs központként, de bizonyos mértékig a nimbusz nyújtotta magabiztosság alapjaként is igénylik a "központ" létét. Valójában ennek a viszonyoknak meg kellene fordulnia: országszerte a helyi kezdeményezések tucatjai kellene, hogy létrehozzák - és egyben eltartsák - azt a koordinációs központot, amire valóban szükségük van az eredményes és alapos felkészült munkához.

Másrészt, továbbra is vannak országos ügyek: olyanok, amelyek nem csupán hir-értékükben, vagy a mechanizmusaik hasonlósága révén, de önmagukban is országos jelentőségűek: Paks, vagy Dunakiliti ügye nem helyi még csak nem is megyei probléma, közvetlen hatásaiban is országos jelentőségű környezeti ügyek, de sorolható az országhatárra áterjedő regionális kérdésektől a globális problémáig számos aktuális feladat.

Bős-Dunakiliti kapcsán ki kell térni röviden a mostani parlamenti döntés értékelésére is. Világosan kell látni, hogy semmi nem dőlt el: a felfüggesztésnél most már sokkal határozottabb döntés is csupán egy labilis állapotot hozott létre. Ez a labilitás kétféle irányban dőlhet el, és azok az erők, amelyek az eredeti, teljes megépítés irányába szeretnék billenteni a végső kimenetelt, nem szűntek meg működni.

A csúcsrajáratás elmaradása ugyanis Nagymaros elhagyása mellett a dunakiliti tározót is feleslegessé teszi: folyamatos működésnél csupán a megtervezett vízszintre van szükség, az ott tározni tervezett víztömegre nincs. Az ivóvízkészletek veszélyeztetését, vagy az algásodás veszélyét azonban éppen ez a most már nem is hasznosított tó létrehozása váltja ki. Ha e veszélyek ellenére feltöltésre kerül a tó "már ugyanis kész van a töltés" jelszóval, akkor ez egyetlen célt szolgálhat: nevezetesen a kialakuló helyzettel igazolni, hogy bár ez így nem jó, de mindennek

Nagymaros elhagyása az oka: a problémák nem lennének, ha megépült volna a következő tározó. (Tudjuk, hogy aztán ez az érv tovább görgethető: mindig van kész terv egy következő vízlépcsőre: Adonynál, Fajsznál, Mohácsnál ... és onnan már nem a mi dolgunk.) Mindaddig, amíg a végrehajtás olyanok kezében van, akik már presztizsokból is az eredeti építkezés végrehajtásában érdekeltek, nem is várható más kimenetel az építkezéstől.

A jelenlegi döntés, a csúcsrajáratás elmaradása következményeit ezzel szemben következetesen végig kell vezetetni a tervezett erőmű minden részén: a változás érinti Dunakilitit, és Bôst is: a csúcsrajáratás ökológiai veszélyeit ugyanis nem csupán maga a vízhullám, hanem az ennek létrehozásához kiépített infrastruktúra is hordozza. Nem maradhat változatlan ez utóbbi sem. Ki kell számítani a szükséges módosítások költségét: könnyen lehet, hogy már ez megfontolandóvá teszi a teljes vízlépcsőről való lemondást. De ami a lényeg: a jelenlegi labilis helyzet előbb-utóbb valamelyik irányban el kell indítson egy láncreakciót: és nem engedhető meg, hogy ez a láncreakciók sorozata legyen.

Az elmondottak azt igazolják, hogy a Duna Kör eredeti céljairól sem jelenthető ki, hogy lezárult, eldöntetett, vége. Mégis el kell távolodni ettől a céltól, és szélesebb perspektívába helyezni a mozgalmat. A Duna-ügy ugyanis magába rejti azt a veszélyt, hogy folyamatos kihívásával változatlan módon élteti tovább a Kört. Lényegében ez történt az utóbbi fél évben is: Végig a Nagymaros-ügy vezérelte kívülről a történéseket, a választmány lényegében - emberfeletti erőfeszítéssel - e kihívásnak próbált folyamatosan megfelelni: a tennivalókat többé-kevésbé determinálta a külföldről és belföldről beérkező posta. Ebben a vonatkozásban, teendőiben a kör kezdett hasonlítani egy elfogadott hivatalhoz, amely átiratokat kap és véleményez, esetenként gyárt és véleményeztet. A legalitás és a presztizs azt eredményezte, hogy a Kör esetenként államhivatali munkát végzett - mellékesen az államhivatali díjazás és körülmények nélkül, tagdíjából.

Az elfogadottság és a presztizs: ez az a két kulcsfogalom, ami ma kötelezővé teszi, hogy napirendre tűzzük a Duna Kör jövőjének átértékelését. Ehhez járul, ezzel összefügg, hogy a Kör annyiban is kezdett a hivatalokhoz hasonlítani, hogy esetenként a szakértelem is nehezen volt biztosítható ebben a kapkodó tempóban. Az életveszélyes azonban az, hogy ebben a hivatalszerű kapcsolatban ez már nem is számított: a Rendelet nem a független szakértők, hanem a Duna Kör részvételét irta elő, és a folyamatban csak az volt lényeges, hogy legyen aki a Duna Kör nevében jelen van.

Félreértés ne essék: a szakértelem leáldozását nem Vargha János távozása következményének tekintem, hanem ugyanennyire lehetett a távozás oka is. A helyzet vált olyanná, ahol a szakértő is hivatalnokként válik az ügyek szereplőjévé; a körülmények okozzák, hogy a megszólalás tartalma másodlagossá válik, hiszen a

lényeg, hogy az Ellenzék szót kapott: kicsit még szívesebben látott vendég is, ha az amit mond, lényegtelen, súlytalan. Ebből a helyzetből többféle kitörés lehet: Vargha János vagy Sólyom László (Ellenőrző Bizottság) válasza a nem részvétel - miközben ugyanők más, kevésbé ingoványosnak ítélt csatornába (Hardi-bizottság) személyes hívásra bekapcsolódtak. Mások a bizottságban való részvétel mellett próbálnak autonóm emberként viselkedni, abban bizva, hogy időben fel tudnak állni. Ismét másoknak kétségtelenül imponál a hirtelen támadt dicsőség, és személyes érdemüknek tudják be ide vagy oda való meghívásukat, (egy kicsit mindnyájan így vagyunk vele) és valamivel (vagy sokkal) tovább maradnak mint kellene.

Visszatérve a Duna Kör jövőjére és az elfogadottság és presztizs következményeire: itt több irányban is felmerül a felelőség kérdése.

Az egyik a márkanév iránti felelőség kérdése. Van-e ma e mozgalomnak olyan a követendő célok felvázolására, az ügyekben való (napi politikai perspektíván túlmutató) állásfoglalásra kész és hiteles programja és személyiségei, akik felvállalhatják, hogy ők valóban a Duna Kör örökösei, tárgyalópartnerek lehetnek külföldi és belföldi megkereséseknél?

Másrészt viszont jelen van a közgyűlésen a tagság többsége, akik eddig részben tagdíjjal, részben munkával támogattak egy ügyet, és elvárják, hogy ez az ügy ne szűnjön meg. Még ennél is szélesebb körű az a felelőség, amit a hasonlóképpen várakozásteli szélesebb közvélemény előtt a Duna Kör jelent: és amit a Kör nagymarosi tagjai fogalmaztak meg úgy, hogy a helyreállítási felhívások és támogatások, a szóbeli ígérek alapjai nem foszhatnak semmivé most, amikor a helyreállításnak elkövetkezik az ideje.

Ugyanakkor világos az is, hogy a Duna Kör nem kíván egy kényszerpályán létezni: sem a szubállami szubhivatal nyári-őszvi verziója szerint, sem a helyreállítás védnökeként és motorjaként. Világos, hogy az aktív gondolkodás, a perspektivikus célmegfogalmazás, a tudományos vita lehetőségei eddig is a kényszercselekvések kapkodásának váltak az áldozataivá. A választmányban tavaly novemberen elhatározott szakmai beszélgetéseket egy év alatt nem sikerült egyetlen délutánra sem folytatni: nem volt mód egyetlen szakmai kérdést, nézetet sem megvitatni, csak deklarálni, közzétenni, terjeszteni.

A mindig az aktuális kihívásra válaszoló választmány szükségképpen került kényszerpályára: az időzavarnak nem csak a szakmai feltöltődés vált kárvallottjává, de a Kör tagsága is: hisz e kényszerpályán arra sem juthatott idő, hogy a tagság értesüljön a "Duna Körben" történekről - miközben a sajtóban állandóan jelen lévő Duna Köri közlemények nyomán a tagok joggal úgy érezhették, hogy állandóan kimaradnak valamiből, ami rájuk is tartozna.

Érdemes egy gondolat erejéig őszintén kitérni arra a dicséretként felmerült argumentumra, hogy a Duna Kör publicitásával sikerült egy hatalmas, tevékeny szervezet látszatát kelteni. Elismerve azt, hogy az egypártrendszer ál-korporatív nagyszervezetei árnyékában a megszólaláshoz, a feltűnéshez szervezetként nagy tagság szószólójának kellett lenni: azért valljuk be, hogy igazából nem szabad, hogy a Duna Körnek ez legyen a fegyvere. Ne azért kelljen a Duna Kör mondanivalójára odafigyelni, mert nagy tömegek állnak mögötte, hiszen nem az a célunk, hogy a politikában váljunk hatalmi tényezővé. Ellenkezőleg, azért figyeljen sok ember, mert amit mond annak hitele van. A gondolataink elfogadtatásával természetesen azok tartalmát terjeszteni akarjuk: de nem a mondanivalónk tartalmát akarjuk ahhoz igazítani, hogy - akár demagógiába csomagolva - ennél több hivatkozást szerezzünk, (hiszen nem választókat toborzunk), hanem a következetesen vállalt mondanivalót akarjuk megértésen és szokásokon keresztül elterjeszteni. És ebben a folyamatban hamis minden olyan sugalmazás, amely nem az érvek erejére, hanem a tömegekre hivatkozik, akik a mozgalom mögött állnak.

Végül is mit szűrhetünk le az addigiekből? A tagság és a közvélemény várakozása a Duna Kör továbbélését tanácsolja: ugyanakkor a márka magas szintű képviseléséhez nem adták a személyi feltételek. Világos, hogy a Duna Kör nem kíván a napi kihívások kényszer-rángatásában működni: működéséhez egyaránt meg kell teremteni a pozitív célrendszert, a filozófiát és a szakértői háttérrel. Ugyanakkor a szakértők éppen a kényszer- lépések sorozatává süllyedt munkamenetből kihátráltak, hiszen nem adták a szakmai tevékenység feltételeit.

A megoldás egy javasolható módja fentiek alapján a következő. Teljesen külön kell választani a mozgalmi-szervezési részt és a tudományos tevékenységet. A tudományos tevékenységet egy Vargha János által vezetett kutatóhely illetve az általa összefogott szakértők végzik. Az itt folyó tevékenység sem "független" a konkrét problémáktól, de a publikálási, terjesztési módjai elsősorban nem mozgalmi, hanem írásos formájúak és az általa közvetlenül megcélzott réteg elsősorban a szakértők, a tudományos vita, és csak másodsorban kötődik e munkához egy népszerűsítő-ismertető tevékenység.

Ugyanakkor az alkalmanként rendelkezésre álló szakemberek személyén kívül az előállított közlemények képezik a mozgalom tudományos háttérét. Ez a tudományos háttér nem kizárólag ökológiai és gazdasági jellegű, de felöleli a mozgalommal is kapcsolatos szociológiai, etikai, szociálpolitikai, vagy más felmerülő társadalomtudományi aspektusokat is.

A kutatóhely és a Kör egymástól teljesen független: tehát nem a mozgalom intézete és nem az intézet mozgalma a közöttük levő viszony. Adott esetben a mozgalom más tudományos bázist kereshet magának, és az intézetet sem fűzi kizárólagos kapcsolat a Körhöz. Viszont mindkét fél igyekezhet kiaknázni az együttműködésben rejlő lehetőségeket. Az intézet az említett módon hiteles

tudományos háttérül szolgál a mozgalomhoz, míg a mozgalom elősegíti, hogy a kutatómunka azon eredményei, amellyel ő maga is egyetért és fontosnak tart, könnyebben és nagyobb hatékonysággal terjedjenek, és beépüljenek a mindennapi érvelésbe.

Természetesen nem kell most állást foglalni abban, hogy a közeljövôben melyik szervezôdésre lesz nagyobb szükség: mindazok, akik az egyik vagy a másik helyen érzik, hogy nagyobb szükség van rájuk, ott fognak dolgozni, és így nem az lesz az érzésük, hogy olyasmibe kényszerülnek, ami nem az ő kompetenciájuk. Arra lenne célszerű törekedni, hogy a mozgalom és kutatás e laza kapcsolatát minél hatékonyabban lehessen mindkét oldalon érvényre juttatni, anélkül, hogy mindez kötelességszerű kötöttséget jelentsen.

1989 november 6.